

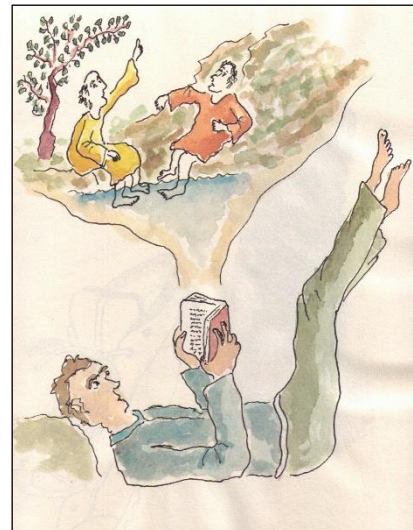
Je rugzak legen

Een oude vriend vertelt me, als ik hem vraag wat hij zoal doet, dat hij vooral bezig is zijn rugzak te legen. Zijn leven lang is hij doende geweest die te vullen met kennis en vaardigheden, nuttig en onnuttig. Nu is de tijd gekomen om op te schonen. En wat blijkt, veel van wat hij vroeger als noodzakelijk beschouwde, komt hem inmiddels overbodig voor. Weg ermee, dus.

Wat dan bijvoorbeeld?, vraag ik.

Hij is een onderwijsman, die op alle niveaus heeft gewerkt, van lagere school tot universiteit, zowel met leerlingen en docenten als bestuurders. Hij zegt: Het hele idee dat je voor een goed gesprek een begeleider nodig hebt, die als een gids de weg wijst, is onzin. Zonder gespreksleider of voorbereiding gaat het net zo goed, zo niet beter.

Grappig vind ik dat. Ik herinner me hoe we, jaren geleden, aan het begin van onze carrière, met filosofische gesprekken de markt op wilden en veel energie staken in het vinden van een juiste uitgangsvraag. Die moest aan allerlei voorwaarden voldoen, anders ging het niet lukken: ze moest kort zijn, fundamenteel, niet-empirisch, te voorzien van concrete voorbeelden, en liefst te herleiden tot de vorm 'wat is X?' of 'is X Y?' Bijvoorbeeld: wat is integriteit? En is die te leren? Van dat hele arsenaal criteria wil hij nu kennelijk niets meer weten. Het is nutteloos geworden.

Kunst is als je het niet kan, placht de componist Louis Andriessen te zeggen. Als je het wel kan is het geen kunst meer.

Later die dag spreek ik een andere vriend, die vertelt over hoe hij afscheid heeft genomen van een dierbare kompaan. Hij kreeg een uitnodiging om tien minuten aan zijn sterfbed te komen zitten, nu hij nog helder was, niet beneveld door de morfine. Hoe voer je zo'n gesprek? Hij zag er tegenop. Maar het liep vanzelf, hij had er wel een uur gezeten. Ze memoreerden wat ze samen beleefd hadden en voor elkaar hadden betekend. Af en toe in tranen, soms ook onbedaarlijk lachend. Hij schoot er opnieuw van vol.

Je moet je niet voorstellen dat daar een gespreksleider bij zit.

Of misschien toch wel, voor wie het te moeilijk vindt afscheid te nemen. Er zijn mensen die in zulke omstandigheden enige hulp goed kunnen gebruiken. En ook mensen die juist daar hun beroep van hebben gemaakt, stervensbegeleiders. Zij letten ongetwijfeld niet op of een vraag wel de vorm heeft van 'is X Y?'.

Socrates voerde op zijn sterfbed een gesprek over de vraag of de ziel onsterfelijk is. Die voldoet aan dat criterium, en het is een indrukwekkend gesprek. Wij hadden vroeger die vraag niet eens goedgekeurd. Zij is niet te voorzien van concrete, zelf ervaren voorbeelden.